

A budapesti szlavisztikai iskola hatása a Kárpátaljáról érkezett hallgatók tudományos világlátására a XX. század 40-es éveinek első felében

BÁRÁNY ERZSÉBET

főiskolai docens, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Abstract: The article presents the history of Slavic studies in Budapest, which is more than one hundred and seventy years old. The purpose of the article is to characterize the influence of the Slavic school of Budapest, in particular Professor István Kniezha's influence on the formation of the worldview and scientific interests of students from Transcarpathia, in particular Emil Balczyk, Kyrilo Halas and Vasyľ Oros. They are representatives of the new generation of Transcarpathian intellectuals of the first half of the 1940s, who were students of famous Slavic professors János Melikh, István Kniezha and László Hadrovich. The specifics of the scientific activity of Professor István Kniezha are pointed out, which partly have influenced the nature of the direction of scientific researches of young Slavists. The fate of Emil Balczyk, Vasyľ Oros and Kyrilo Halas was different. But the knowledge gained at the University of Budapest was lovingly passed on to the younger generation of philologists: Balczyk in the Alma Mater, Oros and Halas in the University of Uzhgorod.

Keywords: Slavicschool of Budapest, University of Budapest, Slavic Studies, Emil Balczyk, Kyrilo (Cirill) Halas, Vasyľ (László) Oros, István Kniezha.

A magyarországi szlavisztika több mint százhetven éves múltra tekint vissza. A szlavisztikai iskola alapítói, majd a budapesti egyetemi szlavisztikai tanszék vezetői olyan nemzetközi híré nyelvészek voltak, mint Asbóth Oszkár, Melich János, Kniezsa István, Hadrovics László, Király Péter és végül Nyomárkay István. Közülük jelen tanulmányban Kniezsa István alakjának kívánunk kiemelt figyelmet szentelni, ugyanis az ő tudományos és pedagógiai örökségének megismerése mellett fontos kiemelni a neves szlavista tudományos érdeklődésének különböző irányvonalait és szegmenseit, amelyek jelentős mértékben meghatározták többek között a nyomdokain haladó tanítványainak a kutatásait.

A szlavisztikai kutatások magyarországi kezdetei az 1849-es évhez kapcsolódnak, amikor az egyetemi oktatásban helyet kapott a szlavisztikai képzés is. A tantárgy első oktatója Ferenc József volt. Később a szlavisztikai előadásokat az indogermán nyelvtudománnyal foglalkozó Mayr Aurél tartotta. Az újonnan létrehozott tanszéket az 1881-82-es év során Asbóth Oszkár vezette. 1920-ban az ő utódja lett Melich János, aki egészen 1940-ig irányította a tanszék munkáját. Kniezsa Istvánt 1949-ben nevezték ki a tanszék vezetőjévé. A budapesti szlavisták tevékenységéről és a kutatásaik irányvonalairól Kniezsa István és Fried István munkája alapján kaphatunk részletes tájékoztatást (Kniezsa 1958: 69–124; Fried 1964: 295–301). A témakört részleteiben érinti Balczyk Emil is (1958: 91–98).

Négy kiváló szlavista életművének Kiss Lajos külön kismonográfiákat szentelt A Múlt Magyar Tudósai sorozatban (Kiss 1994; 1995; 1996; 1999).

Jelen munka célja, hogy bemutassa milyen hatást gyakorolt a Kniezsa István által vezetett szlavisztikai iskola a Kárpátaljáról érkezett tanítványok világképének az alakulására. Balezcky Emil, Halász Cirill (Kyrlyo Halas) és Orosz László (Vasyl' Oros) a kárpátaljai új értelmiségi réteg képviselői voltak a XX. század 40-es éveiben. A gimnáziumi tanulmányaik szülőföldjükön való befejezését követően a budapesti egyetemre felvételiztek. A szláv nyelveket, irodalmat és kultúrát ismerő és aktívan kutató tudósok közé kerülve olyan neves szlavista professzorok tanítványai lettek, mint például Melich János, Kniezsa István és Hadrovics László. Úgy gondoljuk, hogy Kniezsa István életrajzi adatainak ismertetése, illetve a tudományos érdeklődésének a bemutatása révén még inkább meg lehet majd érteni a hallgatók számára meghatározott majdani kutatások irányvonalának az alakulását is.

Kniezsa Istvánt (1898–1965) a XX. századi magyar nyelvtudomány és szlavisztika egyik legnagyobb alakjának tekintik. 1898. december 1-jén született a mai Szlovákia területén található Trsztena településen élő szlovák földműves család gyermekeként. Gimnáziumi tanulmányait Nyitrán végezte. Már az iskolai tanulmányai idején elkezdett magyarul tanulni. Egyetemi tanulmányait a Budapesti Egyetem Filozófia Karának történelem és szlavisztika szakán, Gombocz Zoltán és Melich János tanítványaként folytatta. Ösztöndíjasként szlavisztikai tanulmányokat folytatott Berlinben (Max Vasmer vezetése alatt), illetve Varsó, Krakkó és Lemberg városában.

1938-tól kezdődően a Pázmány Péter Tudományegyetemen oktatott, illetve ezzel párhuzamosan a Debreceni Tisza István Tudományegyetemen is előadott. Egy éven át dolgozott a Kolozsvári Egyetem szlavisztikai tanszékén is. 1941-től a Pázmány Péter Tudományegyetem (1950-től Eötvös Loránd Tudományegyetem) szlavisztika tanszékének tanára. 1941 és 1944 között az Erdélyi Tudományos Intézet intézetvezetője. 1949-től az 1965-ben bekövetkezett haláláig a Szláv Filológiai Intézet vezetője. A Magyar Tudományos Akadémia 1939-ben levelező, 1947-ben pedig a rendes tagjai közé választotta. 1953-ban a nyelvtörténetben és a szlavisztikában elért eredményeiért Kossuth-díjat kapott.

Kniezsa István tudományos pályafutása a nyelvtudomány szinte mindegyik ágát érintette (Kiss 1994; vö. Gazdag 2021: 38). Műveinek teljességre törekvő bibliográfiáját Balezcky Emil (Балецкий1966) állította össze. Szlavisztikai munkáit *A magyarországi szláv nyelvtudomány bibliográfiája 1985-ig* című kiadvány is listázza (Nyomárkay 1990: 73–76). Jelentős eredményeket ért el a névtani vizsgálatokban is, például a *Felvidéki családnevek, A XVI–XVIII. századi felvidéki tót, rutén és magyar családnevek nyelvészeti vizsgálata* című (Budapest, 1934) munkájával. A magyarországi és a szlovákiai családneveket A

magyar és szlovák családnevek rendszere (Budapest, 1965) című munkájában ugyancsak ő rendszerezte elsőként. Mindenképpen szólni kell a Kárpát-medence földrajzi neveivel kapcsolatos kutatásairól is, melyek eredményeit olyan munkákban adta közre, mint például *Erdély víznevei* (Kolozsvár, 1943), *Kelet-Magyarország helynevei* (Budapest, 1943), *A párhuzamos helynévadás: Egy fejezet a településtörténet módszertanából* (Budapest, 1944).

Kiss Lajos véleménye alapján Kniezsa István legnagyobb érdemei a földrajzi nevek kutatásához kapcsolódnak. A *Kelet-Magyarország helynevei* című monográfia kapcsán Kiss Lajos leszögezi, hogy az „a legmódszeresebb és leggazdagabb tartalmú munka a XX. század első felének magyar névtudományában” (Kiss 1979: 376), amelyben a szerző az 1400-as évekig visszamenőlegesen elemzi a régió földrajzi neveit, utalva azok kronológiájára és típusaira. Véleménye szerint a további kutatások folytatása elképzelhetetlen Kniezsa István eredményeinek a figyelembevétel nélkül (Kiss 2000: 1). A következő művek újrakiadása Kiss Lajos munkája révén valósulhatott meg: Kniezsa István *Magyarország népei a XI. században*. Budapest, 2000. 105 p.; Kniezsa István *Kelet-Magyarország helynevei*. Budapest, 2001. 205 p.; Kniezsa István *Helynév-és családnév-vizsgálatok. (5 tanulmány)*. Budapest, 2003. 349 p. (a kiadás szükségszerűségéről okairól Juhász Dezső (2003: 229–233) recenziójából kaphatunk részletes tájékoztatást).

Kniezsa István a *Magyarország népei a XI. században* (Budapest, 1938) című munkájában a XI. századi Magyarországon élő magyar és más népekről is írt. Elsősorban a szláv népek történelme és nyelve iránt érdeklődött (Kniezsa 1932), később pedig a magyar–szláv nyelvi kapcsolatok vizsgálata irányába orientálódott (Kniezsa 1942: 189–205). A szlavisztika történetében Kniezsa István elsősorban etimológusként ismert. Etimológiai kutatásait a XX. század 30-as éveiben kezdte. Kiss Lajos (2000: 1) hangsúlyozza, hogy Kniezsa István nem csupán a magyar és a szláv filológia művelője volt, hanem a német, román és oszmán-török történelmi grammatikáé is, ezért a legbonyolultabb etimológiai vitákban a saját nézeteinek kifejtésével vehetett részt. A több éven át tartó munkájának eredményeit a több mint 1000 oldalas, *A magyar nyelv szláv jövevényszavai* című etimológiai szótárban adta közre (Kniezsa 1955). A munkát részletesen elemezték mind a kortársak, mind pedig a későbbi kutatói nemzedék képviselői (vö. újabban Gazdag 2018: 55–60, 2021: 39–42). A szláv–magyar nyelvi kapcsolatok tanulmányozásában nem születhet olyan munka, amely ne támaszkodna Kniezsa István e terjedelmében is hatalmas, illetve a tudományos megalapozottságában is rendkívüli munkájára.

Kniezsa István önmagával és a környezetével szemben is igényes volt (Kiss 1979: 373). Úgy tartotta, hogy szlavista csak az a szakember lehet, aki megfelel az alábbi három követelménynek: ismerje a legkorábbi szláv irodalmi nyelvet,

tudjon olvasni és írni az összes szláv nyelven, ismerje a szláv népek anyagi és szellemi kultúráját (Kiss 1979: 373–374). Kniezsa (1958: 72) véleménye szerint a szláv nyelvek ismerete nélkül a szláv filológia nem bontakozhat ki.

Kniezsa István hosszú éveken át mentorálta a Kárpátaljáról érkező diákokat. Orosz László visszaemlékezéséből megtudhatjuk, hogy a tudós nagy hangsúlyt fektetett a „ruszin testvérek” támogatására (Orosz 1997: 257). Balczyk Emil, Orosz László és Vladimir Lidia Kniezsa professzor témavezetése mellett védték meg a doktori értekezésüket.

Balczyk Emil különleges sorsú személyiség volt. A munkácsi orosz nyelvű gimnázium befejezését követően, 1973-ban a prágai Károly Egyetem hallgatója lett, ahol egy éven át Miloš Weinchart, Jiří Horák, Jevhen L'ackij előadásait hallgatta. 1938-ban Kárpátalja egy részét, 1939 márciusában pedig az egész területet visszacsatolták Magyarországhoz. Többek között ez is közrejátszott abban, hogy 1939-ben Balczyk átment a Budapesti Egyetemre, amelyet 1943-ban fejezett be.

Balczyk Emil, ahogyan Orosz László és Halász Cirill is, olyan ismert magyar szlavisták diákjaként tanult, mint például Melich János, Hadrovics László és Kniezsa István. Ismeretes az, hogy a Kárpátaljáról érkezett hallgatókat különösen magával ragadta az oktatóik műveltsége, Balczyk például még a barátait is rábeszélte arra, hogy látogassák a tanárai előadásait (erről részletesen lásd Ташкович 2009a: 21).

A budapesti Kniezsa István és Melich János a Kárpátaljai Tudós Társaság tagja volt. Kniezsa István komoly hatást gyakorolt a hallgatói, így Balczyk Emil nyelvi világképének az alakulására is, aki a 40-es években aktívan kezdett foglalkozni a nyelvészeti kérdésekkel, felhívva a figyelmet a helyi nyelvjárások használatának a fontosságára az értelmiségi réteget is a népnyelv használatára biztatta, hangsúlyozva, hogy „nincs ok a népnyelv használata miatti szégyenkezésre...”, a népnyelv ugyanis mindig is létezni fog” (Балецкий 2007: 157–158).

A második világháború után Balczyk Emil Budapesten maradt. A további élete szorosan fűződik Magyarországhoz: besorozták a magyar hadseregbe, átállt a szovjetekhez, majd 1945. évi leszerelését követően a Magyar Rádió szerkesztőségénél dolgozott (az ő közvetítésével több mint száz rádióműsor készült a szláv irodalomtudományról, többek között Taras Sevčenko, Ivan Franko és más szerzők alkotásai kapcsán). Kniezsa István professzor felajánlotta neki a Budapesti Egyetem Szláv Filológiai Intézetének asszisztensi állását, melyet Balczyk a rádiónál ellátott feladataival párhuzamosan töltött be. 1951-ben a Budapesti Egyetem docenseként az orosz nyelv tanszék vezetőjévé nevezték ki az Idegen Nyelvi Intézetnél. 1952-es év elejétől a Lenin Egyetem orosz tanszékének vezetője volt. 1965-től az 1981-ben bekövetkezett haláláig ő vezette a

Budapesti Egyetem történelem-nyelvészeti szakának orosz nyelvi tanszékét. Balczyk Emil (az ukrainisztika kibontakozásában betöltött szerepéről részletesen lásd Lebovics 2009: 164) kezdeményezésére és aktív közreműködése mellett az orosz filológiai tanszéken létrehozták az ukrán nyelv és irodalom tagozatot is (Золтан 2017: 125–126).

A Balczyk Emil életét és tudományos hagyatékát vizsgáló kutatók megállapították azt, hogy bár hivatalos kapcsolatokat nem tartott fenn a szovjet Kárpátaljával, de ennek ellenére igen tájékozott volt a szülőföldjén zajló tudományos és társadalmi folyamatok vonatkozásában is (Pavlo Čučka visszaemlékezéseiből, lásd Ташкович 2009a: 25). A tudományos érdeklődésének alapjait a dialektológia, illetve az anyanyelvével kapcsolatos vizsgálatok képezték. Balczyk Emil kéziratait tanulmányozva, az egykori tanítványa, Wernke Géza is felfigyelt arra, hogy Balczyk az alapos és szorgalmas vizsgálatainak köszönhetően jól ismerte a kárpátaljai nyelvjárásokat (Вернке 1983: 27–29).

A tanárai, többek között Kniezsa István hatására, más kutatási témákkal együtt, már a diákévei során elkezdte a földrajzi nevek eredetének tanulmányozását (Ташкович 2009b: 253; Барань 2020: 21–38). Etimológiai vizsgálatait a tudományos megalapozottság, a bizonyítottság és a logikus következtetéslevonás jellemzi. Balczyk Emil több szláv nyelven is beszélt és igen alapos ismeretekkel rendelkezett a klasszika filológia (ezt még a Prágai Egyetemen kezdte el tanulni) (Péter 2009: 9), illetve a szláv, többek között az ukrán történeti grammatika vonatkozásában is, melyek megfelelő támpillérként szolgáltak az elmélyült etimológiai kutatásai során. Munkáira rendre hivatkoztak *Az ukrán nyelv etimológiai szótárának*, *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótárának*, illetve az *Új magyar etimológiai szótárnak* a szerzői is (erre vonatkozóan lásd Zoltán 2020: 49–50). Az ismert magyar nyelvész, Dezső László is nagyra értékelte a pályatársaként tevékenykedő Balczyk etimológiai munkásságát (Dezső 1989: 6). Fontos kiemelni azt is, hogy Balczyk Emil az összehasonlító-történeti nyelvtudományban is elismert szakembernek számít (Zoltán 2020: 50). Balczyk Emil és Kniezsa Istvánt megbízták egy ószláv nyelvtankönyv megírásával, mely feladat Kniezsa István betegsége miatt az akkor fiatal asszisztens Hollós Attilához kerül (a munka eredményeként megszületett az ószláv nyelv magyar nyelvű tankönyve, lásd Balczyk – Hollós 1968).

A Balczyk által írt tudományos munkák témakörei arról tanúskodnak, hogy az anyanyelvhez fűződő szeretetét élete végéig megőrizte.

Mi jellemezte Orosz László életútját? A Huszti Reálgimnázium 1939. évi befejezését követően felvételt nyert a Debreceni Egyetemre, ahol orosz és latin filológiát hallgatott. Itt ismerkedett meg a budapesti szlavista professzorral, Kniezsa Istvánnal is (Орос 1997: 256). A hallgatót elbűvölték a professzor előadásai.

Vélhetően Kniezsa István mély szakmai ismeretei és az érdeklődés felkeltésére vonatkozó képessége készítették arra Orosz Lászlót, hogy 1941-ben, az első évfolyam befejezését követően átiratkozzon a Budapesti Egyetemre, ahol szlavisztika, latin és görög, valamint kelet-európai történelem előadásokat hallgatott. A tanulmányi idő utolsó évében már Kniezsa István professzor asszisztenseként tevékenykedett: segített a professzor által irányított Szláv Filológiai Intézet könyvtári állományának a rendszerezésében; előkészítette számára az oktatási anyagokat stb. Balczyk Emilhez hasonlóan Orosz László is doktori fokozatot szerzett (Капраль 2009: 164). Ezzel életének budapesti korszaka le is zárult, ugyanis a fokozatszerzést követően ő visszatért szülőföldjére.

1945-től orosz és latin nyelvet tanított a huszti gimnáziumban, majd pedig az ottani 1. számú középiskola igazgatója lett. Orosz László ungvári pedagógiai és tudományos pályafutásának kezdete 1960-hoz köthető. Egy évvel később a Lembergi Ivan Franko Állami Egyetemen sikerrel védte meg a kandidátusi értekezését, melyet a Huszt környéki nyelvjárások sokéves kutatásaira alapozott. Ezt követően egészen 1982-ig az Ungvári Állami Egyetem orosz tanszékének docenseként tevékenykedett. Az 1970-es évek közepén előadásokat tartott a Prágai Egyetemen is, többek között az orosz történeti grammatika, illetve az összehasonlító szláv nyelvtudomány tárgykörében.

Orosz László tudományos érdeklődésének középpontjában a kárpátaljai ukrán és magyar dialektológia, az ukrán–szláv és nem szláv nyelvi és nyelvjárási kapcsolatok, illetve az anyanyelvében meghonosodott hungarizmusok, cseh és román nyelvi elemek, valamint a kárpátaljai írók műveinek nyelvhasználata állt. Közismert tény az is, hogy Orosz László a Huszt környéki falvakban néprajzi gyűjtéseket is folytatott. Az általa gyűjtött anyagokat később átadta az Ukrán Tudományos Akadémia művészettörténeti és néprajzi intézetének. Az intézet akkori igazgatója, Maksym Ryl'skyj egy köszönőlevél formájában fejezte ki háláját ezzel kapcsolatosan (Фединишинець 1997: 176; Капраль 2009: 164). A *Літературна мова на Підкарпатській Русі другої половини XIX ст.* ('Kárpáti Rusz irodalmi nyelve a XIX. század második felében') című monográfiája a mai napig nem került kiadásra, a kéziratokat az Orosz család házi könyvtárában őrzik.

Egyértelmű az, hogy a budapesti szlavisztikai iskola komoly hatást gyakorolt Orosz László tudományos világlátásának alakulására. Több évtizeddel ezelőtt arról írt, hogy az ungvári szlavisták, mint például Halász Cirill, Szimulik Mihály, vagy épp ő maga a szlavisztikai és módszertani alapismereteiket Kniezsa István professzor elkötelezett tudományos-pedagógiai tevékenységének köszönhetik (Orosz 1994: 5). Orosz László több visszaemlékezést is írt egykori tanáráról (Orosz 1994: 3–5; 1997: 255–258; 2000: 54–56), melyekben hangsúlyozta, hogy Kniezsa István igyekezetének és hozzáértő irányításának köszönhetően válhatott

a budapesti Pázmány Péter Egyetem Szláv Filológiai Intézete a szlavisztikai kutatások egyik legmeghatározóbb intézményévé (Orosz 1994: 4).

Halász Cirill életútját ugyancsak rendkívülinek nevezhetjük. A huszti gimnázium 1941. évi befejezését követően felvételt nyert a Budapesti Egyetem szláv és német szakos filológiai képzésére. Az előadások, különösen az általa felejt-hetetlennek minősített Kniezsa-előadások komoly érdeklődést váltottak ki a fiatal diákból. Kniezsa István professzor volt az, aki jelentős hatást gyakorolt a világlátására.

Az 1940-es években, amikor a Budapesti Egyetem filológiai szakos hallgatójaként elkezdtem Kniezsa István akadémikus (akkor valójában még csak professzor volt, akadémikus később lett) és más tanárok szláv nyelvtudományi előadásait látogatni, akkor kezdtem megérteni, hogy én ukrán vagyok, és hogy az ukrán népnek megvan a saját irodalmi nyelve, amelyhez joga van, amelyet használ, amit szeret, amit tisztel stb. (Суюнжяк 2016: 135–136).

Közismert tény az is, hogy Halász Cirill egy félévvel a diplomaszerezés előtt, 1944-ben félbehagyta a Budapesti Egyetemen folytatott tanulmányait és hazatért a szüleihez.

Később, 1948-ban az Ungvári Állami Egyetem ukrán szakos képzésében folytatta tanulmányait, melyet 1952-ben fejezett be. Ezt követően a huszti gimnázium tanáraként, az ökörmezői középiskola igazgatójaként, a kövesligeti iskola igazgatóhelyetteseként, illetve a herincsei iskola tanáraként is tevékenykedett. 1954 és 1957 között aspiránsként a kárpátaljai települések földrajzi neveit vizsgálta, ami a későbbi kandidátusi értekezése témájául is szolgált. Halász Cirill az 1985. évi nyugdíjba vonulásáig az ukrán nyelvi tanszék docenseként tevékenykedett. Mai ukrán nyelvet, ukrán nyelvtörténetet, ószláv nyelvet, cseh és szerbhorvát nyelvet oktatott, illetve onomasztikai és más szakfoglalkozásokat is vezetett. Halász Cirill tudományos, irodalmi és oktatói munkásságáról részletesen lásd Valentyna Statjejeva (Статеева2002: 3–20) írását.

A gimnáziumi évei alatt Halász Cirill a huszti gimnázium tanárainak, illetve a huszti ortodox egyházmegye bentlakásos iskolájában tevékenykedő nevelőknek a hatására ruszofil nézeteket kezdett vallani. Később megjegyezte, hogy az 1940-es években ő maga, illetve Patrusz András, Balczyk Emil, Kerekes György, Archy József, Hojda György és mások is változtattak az irodalmi tevékenységük nyelvi orientációján és az oroszról áttértek az ukránra: „Ezek mind olyan emberek, akik azért kezdtek oroszul írni, mert így nevelték őket. És az igazat megvallva, amikor én oroszul írtam, akkor meg voltam győződve arról, hogy orosz vagyok. Mert nevelőink így neveltek minket, a tanáraink is ebbe az irányba tereltek, és hittünk

nekik, mert, ahogy mondani szokták, kicsik és mezítelenek voltunk és nem volt saját nézőpontunk [...] (Сугоняк 2016: 135).

Halász Cirill jól beszélt a szláv nyelveket és németül is tudott. A huszti középiskolában ukrán és német nyelvet oktatott, az egyetemen pedig szerbhorvát és cseh kurzusokat is tartott. Halász Cirill tudományos érdeklődési köre ugyancsak a budapesti szlavisztikai iskola hatásai alatt formálódott. Az egyetemi tanárok mellett a fiatal nyelvészek, többek között Halász Cirill, Balczyk Emil, Archy József tudományos világgképének kialakulását Sztripszky Hiador is jelentős mértékben befolyásolta, ő ugyanis a nyelvjárási, ezen belül a névtani gyűjtések és vizsgálatok szükségességére hívta fel a figyelmüket (Галас 2019: 35). Halász Cirill első tudományos közleménye a Kárpátaljai Tudós Társaság által kiadott *Литературна Недѣля* ('Irodalmi Vasárnap') című kiadványban jelent meg. Két év alatt (1942 és 1944 között) összesen húsz cikket közölt. Ezekben az írásokban a földrajzi nevek etimológiájával és a szókölcsonzással is foglalkozott. A földrajzi nevek vizsgálata Halász Cirill tudományos kutatásainak a fő témakörévé vált. E témakörben 1961-ben írt *Топоніміка Закарпатської області (назви населених пунктів)* ('Kárpátalja helynevei [Településnevek]) ugyan nem jelent meg nyomtatásban, de az ukrán szakirodalom gyakran hivatkozik rá. Értékelését magyar szempontból Sebestyén Zsolt (2020: 209–210) végezte el.

Halász Cirill és Balczyk Emil közös tulajdonsága, hogy mindketten szerették és művelték is a költészetet. Fontos kiemelni azt, hogy az 1941–1944-es évek során a fiatal írók egy jelentős része tanult a Budapesti Egyetemen, többek között Balczyk Emil, Szochka László, Hrabár Oleg, Vakaró Demeter, Prodán Péter, Panykó Szemen, Halász Cirill, Kerekes György, Archy József, Szimulik Mihály, Bubryák Mihály. Halász Cirill 1939-ben kezdett el, először orosz majd ukrán nyelven is verseket írni. Művei a Veršan írói álnevek, illetve az M.D. és H.K. monogramok, valamint a saját neve alatt jelentek meg a *Русское слово* ('Orosz szó') és a *Литературна недѣля* ('Irodalmi vasárnap') című lapokban, valamint a *12* (1940), *Будет день* ('Nap lesz') (1941), *Перед сходом* ('Napkelte előtt') (1943), *Поэзия Закарпаття 1939-1944* ('Kárpátaljai költészet 1939–1944') (1957), *Віщій вогонь* ('Bölcs tűz') (1974) című kollektív kiadványokban és a *Поети Закарпаття* ('Kárpátaljai költői') (1965) című antológiában. Balczyk Emil, Latorčanin E., Viščak O. írói álnevek, valamint az E. A. monogram alatt publikált. Alkotásai a *Русский народный голосъ* ('Orosz nép hangja'), *Наши стремления* ('Törekvéseink'), *Русская правда* ('Orosz igazság'), *Русское слово* ('Orosz szó'), ('Kárpátorosz hang'), illetve a *Литературна недѣля* ('Irodalmi vasárnap'), *Nasza Świetlica – Materiały Obozowe* ('Olvasótermünk – tábori anyagok') című lapokban, a *12* (1940), *Живая струя* ('Élő áramlat'), *Огоньки* ('Fények') (1940) című kiadványokban jelentek meg. Az egyetlen, életében megjelent önálló szépirodalmi kiadványa a verseit és más műveit bemutató

Вербный трепет ('Fűzfák reszketése') címmel jelent meg 1936-ban. A fiatal Balczky irodalmi tevékenysége hosszú időn át ismeretlen maradt Magyarországon (életében ő maga sem tett említést az általa folytatott irodalmi tevékenységről) annak ellenére, hogy abban az időszakban ő számított a régió egyik legígéretesebb orosz nyelvű költőjének.

Balczky Emil és Halász Cirill közeli baráti kapcsolatot ápoltak. Halász úgy tekintett Balczkyre, mint az idősebb földijére, akihez bármikor tanácsért fordulhatott. A második világháború végéig szoros kapcsolatban álltak egymással (erről részletesen lásd Ташкович 2009a: 23–25). Ismertté vált, hogy a Halász család házi archívuma három Balczky által küldött levelet és egy levelezőlapot is őriz az 1942. június és november 24. közötti időszakból (az egyetemi képzést követő kárpátaljai hazatéréséről, illetve a Kárpátaljai Tudós Társaság tevékenységéről, valamint az irodalmi és kiadói ügyekről is tájékoztatta Halászt). A levelek jól tanúsítják a Kniezsa István professzor által igen kedvelt két tanítvány közötti baráti viszony fennállását is (Галас 2011: 152).

Kétségtelen, hogy a XX. század 40-es éveiben a budapesti szlavisztikai iskola kiemelkedő tudományos központ volt Magyarországon, ahová az ország közeli és távoli részeiről, illetve a határon túlról egyaránt érkeztek a tanulni vágyó fiatalok, akik révén így számos nemzetiség képviseltette volt. A kárpátaljai gimnáziumok fővárosba került végzősei aktívan érdeklődtek az elismert szlavista professzor, Kniezsa István tevékenysége iránt, amely jelentős mértékben befolyásolta az ő későbbi szlavisztikai tanulmányait is. Amint azt fentebb már említettük, a budapesti szlavisztikai iskola (és elsősorban Kniezsa István professzor munkássága) komoly hatást gyakorolt Balczky Emil, Orosz László és Halász Cirill nyelvészeti tevékenységére. Saját tudományos eredményeinek bemutatása és elemzése által Kniezsa István a szlavisztika, ezen belül a földrajzi nevek eredete, az etimológia, a dialektológia és a nyelvi kontaktushatások vizsgálatának új útjaira terelte a hallgatóit. Az iskola egykori végzősei, az elismert és magas szakmai kvalitásokkal rendelkező tanárok és tudósok később a budapesti és az ungvári egyetem hallgatóinak adták át az általuk elsajátított szakmai ismereteket.

Felhasznált irodalom

- Balczky, E. & Hollós, A. 1968. *Ószláv nyelv*. Budapest. Tankönyvkiadó.
- Balczky, E. 1958. A magyarországi ruszisztika. *Az MTA Nyelv és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei* 12. 91–98.
- Dezső, L. 1989. *A XVI–XVIII. századi kárpátukrán nyelvemlékek magyar jövevényszavai*. Nyelvtudományi Értekezések 128. Budapest. Akadémia Kiadó.

- Fried, I. 1964. A magyarországi szlavisztika kezdeteihez. *Helikon – Világirodalmi figyelő*. 10. 295–301.
- Gazdag, V. 2018. *Segédkönyv a szláv–magyar nyelvi kapcsolatok tanulmányozásához*. Beregszász–Ungvár. RIK-U.
- Gazdag, V. 2021. *Szláv elemek a kárpátaljai Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban*. Törökbálint. Termini Egyesület.
- Juhász, D. 2003. Mester és tanítvány (Kniezsa István válogatott névtani műveinek kiadása Kiss Lajos gondozásában). *Magyar Nyelv* 2003/2. 229–233.
- Kiss, L. 1979. Nyolcvan éve született Kniezsa István. *Magyar Nyelv* 75: 373–376.
- Kiss, L. 1994. *Kniezsa István*. Budapest. Akadémiai Kiadó.
- Kiss, L. 1995. *Melich János*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Kiss, L. 1996. *Asbóth Oszkár*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Kiss, L. 1999. *Hadrovics László*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Kiss, L. 2000. *Kniezsa István, a helynévkutató és településtörténész. Magyarország népei a XI. században*. Budapest. Lucidus.
- Kniezsa, I. 1934. *Felvidéki családnevek, A XVI–XVIII. századi felvidéki tót, rutén és magyar családnevek nyelvészeti vizsgálata*. Budapest. [Litografálva 15 pld-ban]. Új kiadása: Kniezsa, I. 2003. *Helynév- és családnévvizsgálatok*. Budapest. Lucidus. 268–349.
- Kniezsa, I. 1938. Magyarország népei a XI. században. In: *Emlékkönyv Szent István király halálának 900. évfordulóján*. Budapest. Franklin. 368–472.
- Kniezsa, I. 1939. *Cirillbetűs szláv szövegek nemzetközi tudományos átírása*. Budapest. Országos Széchényi Könyvtár.
- Kniezsa, I. 1942. Magyar–szláv nyelvi érintkezések. In: Szekfű Gy. (ed.) *A magyarság és a szlávok*. Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Karának Magyarságtudományi Intézete és a Franklin-társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda. Budapest. 189–205. [Újabb kiadás]: Budapest. Lucidus Kiadó. 2000. 137–153.
- Kniezsa, I. 1943. *Erdély víznevei*. Kolozsvár. Erdélyi Tudományos Intézet.
- Kniezsa, I. 1943. Keletmagyarország helynevei. In: Deér J. & Gáldi L. (eds.). *Magyarok és románok*. Budapest. Athenaeum. 111–313.
- Kniezsa, I. 1944. *A párhuzamos helynévadás: Egy fejezet a településtörténet módszertanából*. Budapest. Magyar Történettudományi Intézet.
- Kniezsa, I. 1955. *A magyar nyelv szláv jövevényszavai*. I/1–2. Budapest. Akadémiai Kiadó.
- Kniezsa, I. 1958. *A magyar szlavisztika problémái és feladatai*. Az MTA Nyelv és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei, 12: 69–124.
- Kniezsa, I. 1965. *A magyar és szlovák családnevek rendszere*. Budapest. ELTE. Új kiadása: Kniezsa I. *Helynév- és családnévvizsgálatok*. Budapest. Lucidus Kiadó. 255–268.
- Kniezsa, I. 1932. *A szlávok*. Budapest, Magyar Szemle Társaság (Kincsestár (26)).
- Lebovics, V. 2009. История Украинистики в Будапештском Университете. *Studia Russica* 23: 156–169.
- Nyomárkay, I. (ed.). 1990. *A magyarországi szláv nyelvtudomány bibliográfiája 1985-ig – Библиография венгерской языковедческой славистики до 1985 г.* Budapest. ELTE.

- Orosz, L. 1994. Kniezsa István és a „ruszin testvérek”. *Studia Slavica Savariensia* 1994/2. 3–5.
- Péter, M. 2009. Встречи с Эмилем Балецким. *Studia Russica* 23. 7–9.
- Sebestyén, Zsolt 2020. Magyar tulajdonnevek az ukrán névszótárakban. In: Farkas Tamás & Slíz Mariann (eds.). *Tulajdonnevek és szótárak*. Budapest. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság. 209–2019.
- Zoltán, A. 2020. Az „Ószláv nyelv” című egyetemi tankönyv (1968) fél évszázad távlatából. Барань, Є. (ed). *Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин*. Збірник наукових робіт Міжнародного наукового семінару (Берегове, 23-24 травня 2019 року). Берегове–Ужгород. ЗУІ ім. Ф. Ракоці II – ТОВ «РІК-У». 49–59.
- Балецкий, Э. 1966. Библиография работ И. Книежи. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* 12: 465–480.
- Барань, Є. 2020. Еміль Балецький – дослідник закарпатських українських говорів (перший етап наукової діяльності). Барань, Є. (ed). *Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин*. Збірник наукових робіт Міжнародного наукового семінару (Берегове, 23-24 травня 2019 року). Берегове–Ужгород; ЗУІ ім. Ф. Ракоці II – ТОВ «РІК-У». 21–40.
- Вернке, Г. 1983. К вопросу о венгерских заимствованиях в закарпатских говорах украинского языка. *Russica. In memoriam Emilii Baleczky*. Budapest. ELTE. 27–29.
- Галас, А. 2019. Гядор Стрипський в історії українського мовознавства на Закарпатті. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. 2/42: 28–37.
- Галас, В. 2011. «Грамматика руського языка» І. Гарайди і проблема етнічного самоствердження закарпатських українців. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. Київ. Київський університет. 148–157.
- Золтан, А. 2017. Будапештська україністика: стан і перспективи. *VIII Міжнародний конгрес україністів. Українознавство. Освіта*. Збірник наукових статей. Ч. І. Київ. ІМФЕ: 125–130.
- Капраль, М. 2009. Пам'ять. Любив мову і культуру рідного краю (до 90-річчя з дня народження В. І. Ороса). *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія: 163–164.
- Орос, В. 2000. Из спогадів про видатного угорського славіста Іштвана Книежу. *Acta Hungarica*. 9: 54–56.
- Орос, В. 1997. Из воспоминаний о выдающемся венгерском слависте Иштване Книежа. In: Udvari, I. (ed.) *Tanulmányok az ukrán és ruszin filológia köréből*. Nyíregyháza. Bessenyei György Tanárképző Főiskola. 255–258.
- Статеева, В. 2002. Кирило Галас. До портрета вченого, педагога, письменника, публіциста. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Збірник пам'яті Кирила Галаса. Випуск 6. Ужгород. 3–20.
- Сугоняк, В. 2016. Декодування тексту і підтексту публікацій у виданнях Підкарпатського общества наук. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Випуск 21. 135–140.

- Ташкович, О. 2009а. Еміль Балецький очима сучасників. *Studia Russica* 23: 21–26.
- Ташкович, О. 2009b. Від русофільства до русинофільства на прикладі творчості Еміля Балецького. *Studia Russica* 23: 249–255.
- Фединишинець В. 1993–1994 [1997]. Дослідник мови будителів. *Acta Hungarica*. 4–5: 174–178.